

MOYZES MIKLÓS PEDAGÓGIAI ÉS ZENEMŰVÉSZETI TEVÉKENYSÉGE AZ EGYKORI MAGYAROSZÁG TERÜLETÉN

A znióváraljai tanítóképző intézet elvégzése után Moyzes Miklós (Mikulaš Moyzes; 1872-1944) egyházi, ill. városi alkalmazásban állt az Osztrák-Magyar Monarchia különböző városaiban. A pedagógusi és muzsikusi állásokat Moyzes Miklós az 1893-1908 években önállóan kereste és találta meg. Tevékenységének színhelyei jelenleg négy országban találhatóak: Ukrajna (Beregszász [Beregovo]), Magyarország (Szentés, Eger, Csurgó), Románia (Nagyvárad [Oradea]) és Szlovákia (Znióváralja [Kláštor pod Znievom], Eperjes [Prešov]). Magyar-szlovák kétnyelvűsége, perfekt nyelvtudása számos előnyhöz juttatja Moyzest mind pedagógusi, mind előadói tevékenységét illetően, bármely munkáltató követelményeinek képes megfelelni. A csehszlovákiai magyar tannyelvű iskolákban bevezeti a kodifikált szlovák nyelvet, magyar-szlovák kétnyelvű tankönyvet készít. Nem lehet pontosan megállapítani, hogy mikor és milyen mértékben volt Moyzes már szlovák, és mikor volt még magyar tanár és zeneszerző. Moyzes Miklós egész életében különböző nyelvekre komponált: vokális zenéjét magyar, szlovák, német és latin szövegekre írta. Megihlették őt a szlovák és magyar parasztdalok, tisztelte és becsülte szakmája elismert képviselőit, akikkel élénk kapcsolatot tartott fenn szóban és írásban mindkét nyelven. A Duna mindkét partján együttműködött a kiadókkal, zenetudósokkal, más zeneszerekkel és a zenei élet szervezőivel.

36 évesen Eperjesen telepedett le, ahol felismerte a szlovák zeneoktatás hiányosságait. Sem hangszerek, sem zenei tankönyvek nem álltak rendelkezésre. Moyzes intenzíven érdeklődött a szlovák zene iránt, és felvállalta a zenei élet irányítását. Moyzes Miklós szakmai tudásának köszönhetően hamarosan a szlovák zenei élet legnagyobb hatású személyiségeinek egyikevé vált.

Az elemi osztályokat Divényben (Divin), kétnyelvű magyar-szlovák környezetben, abban az egyházi iskolában végezte, ahol édesapja, Moyzes Ferenc is tanított (tanító, kántor, zongorista és orgonista is volt), az utolsó években pedig az iskola igazgatójaként¹ működött. A zene iránti érdeklődé-

¹ Z. Bokesz szerint a Moyzes család Divénybe 1875-ben költözött Nagyszalattából (1955, 10.old.). Valószínűleg ez évtől oktatott az itteni egyházi iskolában Moyzes Ferenc. A divényi

sét Divényi Frimmel Teofil segédtanító keltette fel, aki később Szebeden (Sebedražie) működött mint kántor. Moyzes zenei tanulmányait a besztercebányai (Banská Bystrica) római katolikus gimnáziumban folytatta, és Bokesz Z. tanulmánya szerint itt választható nyelvként tanulta a szlovák nyelvet (Bokesová, 1955, 11. old.). Egy évet tanult Nagyrőcén (Revúca), majd az 1889/90 tanévben beiratkozott a znióváraljai tanítóképző intézetbe, ahol orgonatudását fejlesztette (Bokesová, 1955 11. old.). Iskolatársa volt Tajovský Jozef Gregor szlovák író. Mivel egyformán jól beszélt magyarul és szlovákul, mindkét nyelven tudta tanulmányait folytatni. Később sem voltak nyelvi akadályai, ezért elfogadhatott bármilyen állást. Moyzes Miklós később, amikor már Eperjesen oktatott, társíróként jegyez egy nem zenei tankönyvet: „A szlovák nyelvre való szoktatás” tankönyvét a magyar anyanyelvű II-VI. osztályos tanulók részére². Az iskolaügyek referensének 2698/1921. sz. alatt kiadott rendelete kötelezővé teszi a magyar tannyelvű népiskolákban a szlovák nyelv tanítását heti 3 órában. A tanügy ezen rendeletét az iskola (a tanító) csak olyan módon hajthatja végre, ha a szlovák nyelvet – mint új nyelvet – úgy tanítja, ahogyan a családban az anya (a szülő) teszi, midőn gyermekét beszédre szoktatja. Első lépésként a nyelvet, mint technikai eszközt használja, a gyermeket mozgásra, kiejtésre ösztönzi; második lépés a szavaknak képekké alakítása, hogy a szót, kifejezést lássa, érzékelje. A tanító és a tanuló valahányszor új szót használ, fogja is meg, vagy legalább lássa; a cselekvéseket mutassa, csinálja; a hely, idő, mód megértését pedig alkalmas módon tegye tudatossá. Harmadik lépés a szóképeknek a csoportosítása, hogy értelmes beszéd váljék belőlük. Végül a szerzett ismereteket állandósítsa. Ezáltal lesz minden nyelv közkedveltté, így érti meg annak szépségeit s nagy értékét! Ez hoz szeretetet és megértést! Minden embernek annyi az értéke, ahány nyelven beszél!

A szövegben jelentősen kimutatható Moyzes kozmopolita életfelfogása és szándéka: az emberek közötti egyetértés megeremtése. A tankönyv 64 oldalas, a végén magyar-szlovák szótárral. A csehszlovák állam megalakulása után, a XX. század 30-as éveinek első felében e tankönyv által Moyzesnek sikerült bevinni a magyar iskolai környezetbe a kodifikált szlovák nyelvet.

egyházi iskolát 1942-ben államosították, Moyzes Ferenc 1945-ig az iskola igazgatója volt. (Lásd: <http://www.divin.sk/pamiatky/pamiatky-obce/cirkevna-skola>) Feltételezzük, hogy Moyzes magyar nyelven tanított szóban és írásban, ahogy ezt egy magyar törvény 1879-től megkövetelte.

² A szlovák nyelvre való szoktatás tankönyve a magyar anyanyelvű II-VI. osztályos tanulók részére. Írta és kiadta: Moyzes Miklós, a tanítóképző intézet tanára és Remeník Lajos, gyakorlati tanító. Stehr Kiadó, Eperjes, 1922. A tankönyv a pozsonyi egyetemi könyvtárban megtalálható.

Moyzes Miklós első tanítói munkahelye 1893-1894-ben a kárpátaljai magyar, zsidó és rutén nemzetiségű beregszászi (Берегове, ma Ukrajna) általános iskola volt. Ezt követően a délmagyarországi Szentesen kap állást (Bokesová, 1955, 13. old.). Bokesz (Bokesová) szerint Moyzes a vonattal könnyen elérhető, közeli, budapesti magyar Zeneakadémián szándékozott zeneszerzést, zongora-, és orgonajátékot tanulni, de ez több okból (beleértve a pénzügyi okot is) nem sikerült.

Következő működési helye Eger (szlovákul Jáger). Innen Dr. Harrach Józsefhez (1849-1889) utazott rendszeresen Budapestre magánórákra, aki 1888-tól a Zeneakadémián zenetörténetet, zenepedagógiát, zeneesztétikát és poétikát tanított³. Moyzes egri tartózkodása művészi fejlődésének fontos állomása volt. Bokesz szerint (1955, 14. old.) Egerben zongorajátékot és zeneszerzést tanul Lányi Ernő⁴ zeneszerzőnél, az ellenpont nagy szakértőjénél. Az ő segítségével értette meg Moyzes J. S. Bach művészetét, akinek egész életében nagy tisztelője volt.

Lányi egri működése idején (1892-1889) – mikor még nem volt elismert zeneszerző –, készült zeneművei: 1. Dalok énekhangra és zongorára – melyekre nagy hatással voltak a nemzeti mozgalmak és a magyar népdalok – (pl. Kolozsvári bokréta op.4, Egri bokréta op.34, Új egri nóták); 2. Kórusművek az egri kórus számára, valamint egyházi célokra (Adoramus te Christe. Vegyes kar, 1894; Ecce sacerdos Magnus. Eger 1898 és mások); 3. Zongoraművek (Impromptu hongroise pour pianoforte op. 23); 4. Zenekari művek, kamarazenei művek és orgonadarabok, színpadi művek, melodramák, iskolai dalgyűjtemény az egri líceumnak és versgyűjtemény⁵.

³ Lásd: http://lfze.hu/nagy-elodok/-/asset_publisher/HVHn5fqOrfp7/content/harrach-jozsef/10192?jsessionid=32595D610A19656B7A845D41C977080A, internet 2015.09.15.

⁴ Lányi Ernő (1861-1923) eredeti neve Langsfeld, ismert magyar zeneszerző, a bécsi konzervatóriumban kezdett zenét tanulni, majd Münchenben folytatta tanulmányait neves tanárok vezetésével: Reinbergernél (orgonajáték), Bussmeyernél (zongora és hegedű) Wüllnernél (zeneelmélet és zeneszerzés). Müncheni tanulmányainak (1876-77) az Állami Középiskolai Intézetben (a későbbi Hochschule für Musik und Theater), nagy hatása volt abban, hogy a zeneszerző a romantikus stílushoz fordult, de abban is, hogy kiváló alapokat kapott a polifonikus szólamvezetést illetően. Színházi karmesterként tevékenykedik – 1883-tól pl. két éven át vezényelte a kolozsvári (ma: Cluj-Napoca, Románia) Nemzeti Színház zenekarát. 1888-tól Budapesten az Operaházban korrepetitor, valamint zongorát, hegedűt és zeneszerzést tanít. 1892-1899 között Egerben a főszékesegyház és a Városi Dalkör karnagya, valamint a tanítóképző zenetanára lesz, zeneelméletet és orgonajátékot tanít a tanítóképző iskolában és az Angol Leányiskolában. (Lásd: http://adattar.vmmi.org/fejzetek/659/03_lanyi_erno.pdf, internet 2015.08.26.) Lányi Ernő 1911-ben Szabadkán (ma: Суботица, Szerbia) Bartók Béla hangversenyén vezényelte a szabadkai zenekart Bartók Liszt Esz-dúr zongoraversenyét játszotta.

⁵ Consonanzen und Dissonanzen eines ungarischen Musikers, Breslau (Boroszló, ma: Wrocław, Lengyelország), 1899

Moyzes hátrahagyott zeneműveiben nemcsak Lányi hatása érezhető, hanem a 19. és 20. század zenei élete és hangversenygyakorlata is kimutatható művészetében. Komponált dalokat, kórusműveket, zongoraműveket, kamaraműveket, orgonaműveket és melodramákat. Lányi irányításával Moyzes Budapesten állami vizsgát tesz énekből a tanítóintézetek számára. A magánórákról Lányi levélben tájékoztatja a budapesti vizsgabizottságot (1896.08.12)⁶. Moyzes tanítómestere, a nála mindössze 11 évvel idősebb Lányi Moyzest arra biztatja, hogy romantikus stílusú zenét komponáljon, használjon kompozícióiban polifonikus szerkesztésmódot, valamint tanulmányozza a zongorairodalmat. Moyzes Lányinál megtanulta a zeneszerzés alapjait, a német romantikus iskola jellemzőit, majd szakmai tudását önképzéssel bővítette. Hogy Lányi intenzíven foglalkozott a polifon szerkesztéssel (valószínűleg Moyzes egy éves egri tanulmánya és otléte hatása alatt), bizonyítja az a tény, hogy kiad egy kézikönyvet „Poliphonia. Száz rövid gyakorlat és előjáték zongorára” címmel⁷. Moyzes Egerben egy évet töltött (1895-96), orgonista volt a Szent Antal Minorita templomban,⁸ rendszeresen részt vett a templomi liturgián és a helyi Bazilikában segédkantor (karmester és orgonista) is volt.

Mint zenész, hangszerelő és zeneszerző három évig lesz (1897-1901) nyílt verseny győzteseként (Bokesz 1955, 16. old.) orgonista a nagyváradi (ma: Oradea, Románia) római katolikus katedrálisban. Itt ismerkedik meg feleségével, Wittek Mária Anna⁹ énekesnővel, akinek az első, főleg szerelmes dalait komponálja zongorakísérettel. Egyházi zenével is foglalkozik, orgonaműveket tanulmányoz és ad elő. Ezekben az orgonista állásokban a teoretikus Moyzes sok lényeges gyakorlati tapasztalatra tett szert, ami hozzásegítette annak a felismeréséhez, hogy a tanítóképző intézetekben az orgonajáték elsajátításához a diákoknak szükségük volna egy módszeres orgona-iskolára.

1901-ben Moyzes a Somogy megyei kisvárosba, Csurgóra (Čurgova) költözik, ahol tanári állást vállal az Állami Tanítóképző Intézetben (lásd: A Csurgói Tanítóképző története [1867–1933]). Csurgón Moyzes ideje nagy részét a zenei élet szervezésével tölti, kisebb részében énekkari dalokat, szalon- és kamarazenét komponál. A tanári állás lehetővé teszi, hogy tan-

⁶ Állami levéltár Eperjes, F. Matúš magánfondja, Šk.36/MM33, Bizonyítványmásolat

⁷ Poliphonia. Száz rövid gyakorlat és előjáték zongorára. Budapest, Bárd Ferenc kiadása, 1896

⁸ Csizmadia István plébános úr elmondása szerint (2015. szept.5.) az egri Szent Antal (minorita) templom irodájában 1994-ben volt egy tüzeset, amikor az irattári anyagok (szerződések, levelezés, még az anyakönyvek is) elégttek, így Moyzes tevékenységéről az 1895-96-os évek-ből nincs levéltári adat. A levéltár megmaradt részét áthelyezték a miskolci minorita rend központjába, de itt sincs dokumentum Moyzes tevékenységéről.

⁹ Wittek Mária Anna német származású, Versecen (ma: Bpuiat, Szerbia) született.

könyvek recenziálásával foglalkozzon. Az 1903-04-es években a „Magyar Tanítóképző”-ben jelennek meg a zenei tankönyvekről szóló méltatásai. Pl.: Zoltai Mátyás¹⁰: Magyar népdalok gyűjteménye zongorára; Sztankó Béla: Énekiskola tanító- és tanítónőképző intézetek számára¹¹. Ugyanabban a havilapban olvashatunk az eperjesi tanítói leányintézetéről (Állami Tanítónőképző Intézet, Eperjes). Ez a cikk leírja, hogy az alapfokú eperjesi tanítóképző intézet jó színvonalon működik, a tanítónövendékek a szakmai tapasztalatot az óvodákban szerzik, ahol a gyermekeket játék közben figyelhetik meg. Javasolja, hogy készítsenek minden növendékről egy egyéni lapot, amelybe bejegyzik az erkölcsi tulajdonságait, képességeit, érdeklődését, társas viselkedését és a céljait. Ezeket a lapokat egy könyvben összegyűjtve a tanári kar minden tagja számára elérhetővé kell tenni. Több mint valószínű, hogy ezt a cikket Moyzes is olvasta.

A zenemű jegyzék szerint (összeállította Bokesz [1955, 136-143 old.]), Moyzes alkotásait három csoportba lehet osztani:

1. Magyar nyelvű környezetben készült alkotásai (1904-ig),
2. Szlovák nyelvű környezetben készült alkotásai (később Csehszlovákia)
3. Általános (latin) nyelvű alkotásai

1. Magyar (és román) környezetben komponált zeneművek – 1904-ig.

Énekhangra és zongorára:

Boldog voltam, 1899, kézirat

Du bist wie eine Blume, 1899, kézirat

Ha csókollak, Zenelap, 1902, 2.

A dalokat feleségének komponálta, aki kiváló énekesnő volt, és a dalokat koncerteken is előadta. A kassai és az eperjesi lapok tudósítottak ezekről az eseményekről.

Gyermekkarra a capella:

Gyakorlati énektan, III. rész. Két és három szólamú énekek gyűjteménye, Athenaeum, Budapest 1901.

Női karra és zongorára:

Fohász. In: Női és egyes karok gyűjteménye, Budapest, s.775.

Női Hármás, 1903, elvesztett.

¹⁰ Magyar népdalok gyűjteménye zongorára, Zoltai Mátyástól. In: Magyar Tanítóképző, 1903, 18. évf. 7. füzet, 403-406 old., internet 2015.08.26., lásd: https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/20682/20920_Magyar_Tanitokepzo_1903_tartalomjegyzek.pdf?sequence=15

¹¹ Énekiskola tanító- és tanítónőképző intézetek számára. Írta: Sztankó Béla, állami tanítóképző intézeti tanár. 1. rész, az 1. oszt. In: Magyar Tanítóképző 1904, 19.évf, 2. füzet 108. és 120. old., internet 2015.08.26. lásd: https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/20682/20921_Magyar_Tanitokepzo_1904_tartalomjegyzek.pdf?sequence=16

Férfi karra:

Pálnapkor, 1901, kézirat

Sötét a sír éjszakája, szöveg nélkül, 1901-4, kézirat

Lant és kard. In: Magyar dalosok nóta kincse. K. Rozsnyai, Budapest, 1901

Férfi karra zongora vagy zenekari kísérettel:

Kurucz dalegyveleg. G. Klökner, Budapest 1901.

Férfi karra zenekari kísérettel:

Inveni David, 1897-1901, kézirat.

Veritas mea, 1897-1901, kézirat.

Timete Graduale für Allerheiligen, 1901-1904, kézirat.

Benedicta est, 1901-1904, elvesztett.

Vegyeskarra:

Jöjj el Szentlélek Isten, 1894, kézirat

Agnus Dei, 1895, kézirat

Da mihi Jesus, 1897-1901, kézirat

A felsorolt művek egri, városi vagy egyházi kórusok számára készültek. Különösen sok kórusművet komponált annak a férfikarnak a számára, amelynek Lányi Ernő is több, mint húsz dalt írt. Feltételezhetjük, hogy ezek a kéziratban fenn maradt szerzemények konkrét vallási ünnepekre, vagy egyéb eseményekre készültek.

Hangszeres zene:

Zongorára:

Mazurka, 1897-1901, vázlat

Polonaise, 1897-1901, vázlat

Előjáték, 1897-1901 In: Magyar Lant. zenemű folyóirat 7/1902.

Impromptu, 1900. In: Zenélő Magyarország, 1902.

Prelúdium és fűga, 1900. In: Magyar Lant (elvesztett).

Hegedűre és zongorára:

Keringő (Valse lente), 1901-1904, kézirat.

2. Szlovák környezetben komponált művek magyar szövegre, magyar kiadásban; magyar nyelvű publikációk

Háromszólamú női karra és zongorára:

Abendlied. Magyar fordítás: Szalay Fruzina, szlovák fordítás: Gallo Pál, 1911. In: Móry Béla, Budapest 1913.

Női karra zenekari kísérettel:

Női kar zenekari kísérettel, az év ismeretlen. (Szlovák fordítás: Gallo Pál, 1911)

Gyermekkarra zongorakísérettel:

A megfagyott gyermek, 1940, kézirat.

Férfi karra:

A költő, In: Magyar dalosok nóta kincse, 822. Rozsnyai K., Budapest, 1910. In: Sbíerka slovenských mužských sborov 1, č.14 (Szlovák férfi kar gyűjtemény 1, 14 sz.), Ruppeldt 1926.

Nem zenepedagógiai mű:

A szlovák nyelvre való szoktatás tankönyve a magyar anyanyelvű II-VI. osztályos tanulók számára, Prešov, Stehr 1922.

Zenepedagógiai kiadvány:

Zeneelméleti hangjegyfűzet, Nádor Kálmán, Budapest 1912.

Orgonaművek (a zenepedagógiai művek közé sorolva):

Orgonaiskola. Tanítóképző intézetek számára. Nádor Kálmán, Budapest 1910, 2. kiadás 1913.

Újságcikkek:

Eperjes lapok, 1908-1916 között rendszeresen publikált az eperjesi zenei életről.

3. Latin nyelvű misék:

Missa solemnis, C-dúr, vegyes karra zenekarral, 1906, kézirat.

D-moll mise vegyes karra, szólistákra (SATB) és zenekarra, 1929, kézirat.

Moyzes 1904-ben visszatér Szlovákiába, Zníováraljára költözik. Itt a magyar tanítóképző intézetben tanít zenét. Négy év múlva ismét új környezetbe kerül, Eperjesre. Moyzes első zenei kompendiumához¹² tartozik az eperjesi tevékenysége alatt kiadott „Gyakorlati orgonaiskola tanítóképző intézetek számára I-II”¹³. Ez a praktikus útmutató a jövődöntő kántorok, orgonisták számára készült. Az iskola két fejezetet és több alfejezetet tartalmaz, melyeket egy elméleti bevezető és az előszó előz meg.¹⁴ (Eperjes, 1910. április 10.) A fenti dátumból következik, hogy az orgonaiskola előkészítése, összeállítása és kiadása a zeneszerző eperjesi tevékenységének első éveire esik. „Moyzes ezen első, és igazán figyelemreméltó pedagógiai munkáját Budapesten az Oktatási Minisztérium a magyarországi tanítóképző intézetek számára tankönyvként hagyta jóvá.” (Bokesz, 1955, 27. old.). Mivel a korabeli (20. század eleji) kántor továbbra is egy személyben¹⁵ tanító, karmester és orgonista is volt, Moyzes zeneművei felkerültek a magyarországi templomok kórusainak repertoárjára.

¹² Compendium (kézikönyv, vázlatos munka) itt kotta, tankönyv, alavető zenei fogalmakat és ismereteket tartalmazó kézikönyv értelemben használjuk; zenepedagógiai kiadványok gyűjteménye.

¹³ Kiadták Nádor Kálmán kiadójában, 1910-ben és 1913-ban.

¹⁴ Moyzes a második kiadáshoz új előszót (is), valamint hangszerismertetést írt – ez utóbbit Riemann „Orgellehre” c. műve nyomán.

¹⁵ A kortárs zenetudományban is gyakran használt elnevezés - kántor (vagy cantor).

Az orgonaiskolában tucatnyi Moyzes zenemű található¹⁶ (h-moll kánon, Aszdúr korál, Kánon az alsó tercen, stb.), hangszeres egyházi énekek (Ének Szent László királyról - ősi magyar dallam, Üdvözlégy Krisztusnak – régi magyar egyházi ének, stb.). Moyzes felvette az orgonaiskolába olyan kiváló barokk zeneszerzők és orgonisták műveit, mint Georg Muffat, (1653-1704), J.S. Bach (1685-1750), Johann Ludwig Krebs (1713-1780), valamint magyar zeneszerzők műveit, amiket ő maga ismert és játszott: Bátori Lajos (1795-1874), Zoltai Mátyás, és egykori tanára, Lányi Ernő darbjait. Figyelemre méltó a 27. oldal 97. számú darabja, ifj. Zsaskovsky Endre¹⁷ (1824-1882) műve. Tizenhárom évvel Zsaskovsky halála után Moyzes Egerben ismerkedik meg a Zsaskovsky testvérek művészetével. Kompozícióik szorosan kötődnek a gregorián hagyományokhoz, munkásságuk nyomot hagyott egész Magyarországon területén¹⁸. A szlovák származású zeneszerzők erősen kötődtek a katolikus egyházhoz, alkotóperiódusuk a cecilianizmus¹⁹ egyházzenei reformmozgalom idejére esett, mely mozgalomhoz Moyzes is kapcsolódott²⁰.

Moyzes második zenepedagógiai munkája is a magyar ajkú jövőző zeneészeknek készült. A „Zeneelméleti hangjegyfűzet” című tankönyvet az eperjesi Földes Kálmán Könyvkiadó adta ki 1912-ben. Mindkét kompendium javított kiadásban megjelent szlovák nyelven is. Moyzes további zeneelméleti munkáit a szlovák zeneoktatás számára, szlovák nyelven írta és publikálta. Azon kevés szakmailag kiválóan felkészült zenepedagógus közé tartozott, akik képesek voltak megfelelni a zeneoktatást szolgáló tankönyvekkel szemben támasztott követelményeknek. Tankönyveit egész Csehszlovákiában ismerték és használták. Moyzes több évtizedes sikeres zenepedagógiai, ill. tankönyvírói munkássága a magyar környezetben szerzett alapokra épülve teljesedett ki.

¹⁶ M.M. kezdőbetűvel jelzettek.

¹⁷ Zsaskovsky Endre alsókubini származású orgonaművész és zeneszerző, bátyjával, Ferencel Egerben telepedett le, nagy hatással volt a helyi zenei életre és zeneoktatásra, legfőképp az orgonaművészetre. Legfontosabb pedagógiai műve: A gyakorlati orgonász, Eger 1880.

¹⁸ Tanulmánykötet *Manuale musico-liturgicum Zsaskovsky Ferenc* - eredeti notációval leírt gregorián egyházi énekeket tartalmaz, lásd: Palfiová, Z.: *Gregoriánsky chorál v spevníku Manuale musico-liturgicum F. Žaškovského*. In: *Duchovná pieseň v dejinách slovenskej hudby*, KU, Ružomberok 2011, 41-64 old.

¹⁹ Szent Cecíliaról elnevezett egyházzenei reformmozgalom a 19. században. Lásd: PARENÍČKA, P. 2005. *Hudobnícka rodina Žaškovských na Orave*. In: *Knižnica*, 6.évf., 1.sz., 53.old.

²⁰ Zsaskovsky testvérek, M. Moyzes és J.L. Bella a 19.század második felében a cecilianus mozgalom tagjai voltak.

MIKULÁŠ MOYZES S MANZELKOU
(svadobná fotografia).

Moyzes Miklós feleségével

*Fordította: Alexander Kočíš
Lektorálta: Maczelka Noémi*

Bibliográfia

- BOKESOVÁ, Zdenka: Mikuláš Moyzes: klasik slovenskej hudby. In: *Hudobnovedné štúdie*, Bratislava 1955, 7–150 old.
- MOYZES, M. 1903. Magyar népdalok gyűjteménye zongorára, Zoltai Mátyástól. In: *Magyar Tanítóképző*, 1903, 18.évf., 7. füzet, 403-406 old., internet 2015.08.26. lásd: https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/20682/20920_Magyar_Tanitokepzo_1903_tartalomjegyzek.pdf?sequence=15
- MOYZES, M. 1904. Énekiskola tanító- és tanítónőképző intézetek számára. Írta: Sztankó Béla, állami tanítóképző intézeti tanár. 1. rész, az 1. oszt. In: *Magyar Tanítóképző* 1904, 19.évf, 2. füzet 108. és 120.old., internet 2015.08.26. lásd.: https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/20682/20921_Magyar_Tanitokepzo_1904_tartalomjegyzek.pdf?sequence=16
- PALFIOVÁ, Z. Gregoriánsky chorál v spevníku Manuale musicoliturpicum F.Žaškovského. In: *Duchovná pieseň v dejinách slovenskej hudby*, KU, Ružomberok 2011, ISBN 978-80-8084-763-0.41-64 old.
- PARENÍČKA, P. 2005. Hudobnícka rodina Žaškovských na Orave. In: *Knižnica*, 6.évf., 1.sz., 53.old.